

Przemysław Ruchlewski*

Europejskie Centrum Solidarności

SPRAWOZDANIE SŁUŻBY BEZPIECZEŃSTWA PRL Z KOŚCIELNYCH UROCZYSTOŚCI PIĘCDZIESIĘCIOLECIA ZAŚLUBIN POLSKI Z MORZEM ZORGANIZOWANYCH W PUCKU W 1970 R.

W PRL-u każda nawet najmniejsza „impreza” kościelna, bo tak w żargonie Służby Bezpieczeństwa mówiono o uroczystościach kościelnych, była dogłębnie inwigilowana przez aparat bezpieczeństwa. Publikowane poniżej źródło pochodzi z zasobu Archiwum Akt Nowych w Warszawie z teczki Urzędu do Spraw Wyznań o sygnaturze UdSW 125/316, zatytułowanej *Działalność Kurii za lata 1970–1971*. Dokument to sprawozdanie przesłane przez kierownika Wydziału ds. Wyznań Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Gdańsku Jana Szewczyka¹ do Urzędu ds. Wyznań w Warszawie. Dotyczy uroczystości kościelnej odbywającej się 8 lutego 1970 r. w Pucku z okazji 50. rocznicy zaślubin Polski z Morzem Bałtyckim, z udziałem dziesięciu biskupów².

Pomysłodawcą był odważny i niepokorny duchowny, proboszcz parafii Najświętszego Serca Pana Jezusa w Gdyni³ ksiądz Hilary Jastak⁴, permanentnie inwi-

* Przemysław Ruchlewski – doktor nauk humanistycznych. Pracownik Europejskiego Centrum Solidarności. Jest autorem ponad dwudziestu artykułów o tematyce najnowszej historii Polski. Koordynuje projekty naukowe, kulturalne, wydawnicze, zorganizował wiele konferencji, debat, sympozjów o znaczeniu zarówno lokalnym, regionalnym, jak i międzynarodowym. Redaktor pisma „Wolność i Solidarność”. Oprócz artykułów naukowych opublikował m.in. *Czas Przełomu. Solidarność 1980–1981* (współred. W. Polak, J. Kufel, 2010), *O Polskę wolną! O Polskę solidarną!* (współred. W. Polak, J. Kufel, 2011), *Opozycja demokratyczna w PRL w latach 1976–1981*, (współred. W. Polak, J. Kufel, 2012).

¹ Jan Szewczyk – kierownik Wydziału ds. Wyznań Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Gdańsku.

² W materiałach IPN odnotowano początkowo, że w uroczystościach weźmie udział 12 biskupów. Była to oczywista pomyłka. IPN Gd 299/34, Informacja o działalności kleru katolickiego w województwie gdańskim z dnia 20 stycznia 1970 r.

³ Parafia Najświętszego Serca Pana Jezusa w Gdyni – parafia należąca do dekanatu Gdynia-Śródmieście archidiecezji gdańskiej. Powstała w 1949 r.

⁴ Hilary Jastak (1914–2000) – polski duchowny katolicki, kapelan „Solidarności”, major Wojska Polskiego, komandor podporucznik Marynarki Wojennej, zob.: A. Kazański, „Hilary Jastak”, http://www.encysol.pl/wiki/Hilary_Jastak [dostęp: 3 IV 2017 r.]. Zob. też: P. Szubarczyk, *Król Kaszubów*, „Nasz Dziennik” 2007, 20–21 stycznia, nr 17 (2730), R. Chrzanowski,

gilowany przez gdańską bezpiekę, w latach 1949–1984 wzywany przeszło 500 razy czy to na komendę Milicji Obywatelskiej, czy to do Wydziału ds. Wyznań w Gdańsku oraz różnych innych wydziałów Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Gdańsku⁵. Duchowny wspominał, iż pomysł uczczenia 50. rocznicy zaślubin powstał w Puckim Oddziale Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego, jednak mimo starań ówczesnego prezesa oddziału Stanisława Cygierta⁶ nie udało się uzyskać zgody władz na realizację pomysłu. Wtedy prezes spotkał się księdzem Hilarym Jastakiem i przedstawił mu koncepcję uczczenia rocznicy zaślubin. Duchownemu spodobała się idea, którą przedłożył biskupowi Kazimierzowi Józefowi Kowalskiemu⁷. Ustalono, że ze względu na represyjną względem Kościoła katolickiego politykę władz państwowych uroczystości będą miały charakter czysto religijny⁸.

Komuniści rugowali ze świadomości Polaków fakt zaślubin z 1920 r.⁹, wszak brał w nich udział sam generał Józef Haller¹⁰. Warto dodać, że w 1945 r. dokonano trzykrotnie aktu zaślubin. Pierwszy miał miejsce w Dziwnówku w dniu 15 marca 1945 r., a został dokonany przez żołnierzy 2. Warszawskiej Dywizji Piechoty im. Henryka Dąbrowskiego z 1. Armii Wojska Polskiego. Był spontaniczny, z inicjatywy dowódcy 5. pułku piechoty pułkownika Antoniego Szabelskiego. Dwa dni później, 17 marca, major Stanisław Arkuszewski, dowódca 1. Samodzielnej Warszawskiej Brygady Kawalerii, wraz z kawalerzystami z 2. i 3. pułku ułanów dokonał drugich zaślubin w miejscowości Mrzeżyno. Należy dodać, iż wielu żołnierzy, widząc Morze Bałtyckie, wzruszonych tą chwilą dokonywało osobistych zaślubin. Komunistyczne władze obchodziły jednak rocznice aktu zaślubin

Ksiądz Hilary Jastak w materiałach Służby Bezpieczeństwa, „Rocznik Gdyni” 2011, nr 23, s. 37–54; W. Polak, *Działalność księdza Hilarego Jastaka w okresie solidarnościowego „karnawału” i stanu wojennego (1980–1983)*, „Roczniki księdza Jerzego”, t. 2, pod red. ks. P. Nowogórskiego, W. Polaka, W. Rozynkowskiego, Toruń-Górsz 2016, s. 89–108. Zob. także: K. Wójcicki, *Rozmowy z księdzem Hilarym Jastakiem*, Gdynia 2014, *passim*.

⁵ K. Wójcicki, *Rozmowy z księdzem Hilarym Jastakiem*, s. 191.

⁶ Stanisław Cygiert (1925–2000) – wieloletni członek Zarządu Głównego Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego, przez 16 lat prezes Puckiego Oddziału Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego, zob.: *Gdinskô Klëka*, „Biuletyn Gdynskiego Oddziału Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego” 1997, III(3).

⁷ Kazimierz Józef Kowalski (1896–1972) – polski duchowny rzymskokatolicki, biskup diecezjalny chełmiński w latach 1946–1972, zob.: M. Mylik, *Biskup Kazimierz Józef Kowalski. Z dziejów odnowy neoscholastyki polskiej*, Pelplin 2008.

⁸ K. Wójcicki, *Rozmowy z księdzem Hilarym Jastakiem*, s. 231.

⁹ O uroczystości z 1920 r. zob. szerzej: K. Małkowski, *Zaślubiny z Bałtykiem*, „Rocznik Gdyni” 1989–1990, nr 9.

¹⁰ Józef Haller (1873–1960) – generał broni Wojska Polskiego, w latach 1916–1918 komendant II Brygady Legionów, dowódca Błękitnej Armii, która przewieziona z Francji od 18 stycznia 1920 r. rozpoczęła zajmowanie Pomorza, zob.: J. Haller, *Pamiętniki. Z wyborem dokumentów i zdjęć*, Londyn 1964; S. Czerep, *II Brygada Legionów Polskich*, Warszawa 1991.

z 18 marca w Kołobrzegu – oficjalnych, konsultowanych z dowództwem. W 1963 r. w Kołobrzegu odsłonięto pomnik upamiętniający te wydarzenia.

Bezpieka sporządziła szczegółowy plan inwigilacji puckiej ceremonii¹¹. Śledziła także przygotowania do uroczystości. Odnotowano, że proboszcz puckiej parafii zgłosił się do Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Pucku o zezwolenie na wywieszenie flagi narodowej na wieży kościelnej, na wyjście procesji z krzyżem i chorągwiami procesyjnymi poza teren kościoła i cmentarza „na odległość 25 kroków”, użycie jednego głośnika zewnętrznego oraz prywatne zwiedzane przez biskupów puckiego portu (do czego *nota bene* nie doszło z powodu złych warunków atmosferycznych)¹². Prośby duchownego zostały uwzględnione. „Nagradzano” postawę kurii, która miała nie prowadzić „akcji propagandowej” nawołującej do udziału w uroczystościach. Biskup Kazimierz Kowalski wydał odezwę z okazji ceremonii i zalecił odczytanie jej z kościelnych ambon w dniu 1 lutego 1970 r.¹³ Wojewódzkie władze zadowolone były również z faktu, iż do Pucka nie wybierali się Prymas Polski kardynał Stefan Wyszyński ani kardynał Karol Wojtyła, pomimo wysłanego do nich zaproszenia¹⁴.

Do operacyjnego rozpracowania „imprezy” zamierzano użyć 14 tajnych współpracowników¹⁵. W celu uzyskania informacji o programie, udziale biskupów w uroczystościach planowano uaktywnić trzech agentów o pseudonimach „Paola”, „Wróblewski” i „Edmund”. Część nieoficjalną zaślubin, zwłaszcza w czasie śniadania i obiadu na plebanii puckiej parafii, zabezpieczać miał TW o pseudonimie „Wacław”. Pozostali TW mieli informować o zachowaniu i wypowiedziach biskupów kwaterujących w poszczególnych parafiach. W parafii Najświętszego

¹¹ Instytut Pamięci Narodowej, Oddział w Gdańsku (dalej cyt.: IPN Gd) 0046/257, Plan operacyjnego zabezpieczenia organizowanych w dniu 08.02.1970 r. w Pucku uroczystości kościelnych podpisany przez zastępcę Komendanta Powiatowego MO ds. SB w Pucku majora Sławomira Stegenta i Naczelnika Wydziału IV SB Komendy Wojewódzkiej MO w Gdańsku podpułkownika Aleksandra Świerczyńskiego z dnia 4 lutego 1970 r.

¹² IPN Gd 0046/26/1, Informacja dot. organizowanych w dniu 08.02.1970 r. uroczystości kościelnych z okazji 50-tej rocznicy zaślubin Polski z morzem z dnia 2 lutego 1970 r.

¹³ IPN Gd 299/34, Odezwa księdza Biskupa Ordynariusza z okazji 50-tej rocznicy zaślubin Polski z Morzem z dnia 13 grudnia 1969 r.

¹⁴ Kardynałowie Wyszyński i Wojtyła wysłali do biskupa Kowalskiego okazjonalne listy. Z sekretariatu Episkopatu nadesłano także telegram od Prymasa: „Duchem i sercem włączam się w dziękczynne uroczystości jubileuszowe w Farze Puckiej i proszę Swarzewską Królową Bałtyku o opiekę i ojca narodu o łaskę wierności Kościołowi i Ojczyźnie dla ofiarnego ludu pomorskiego”, Archiwum Diecezjalne w Pelplinie, Akta Ordynariatu Ks. Bp. Kazimierza Józefa Kowalskiego 1945–1972, 101, Telegram z 31 stycznia 1970 r.

¹⁵ IPN Gd 0046/257, Plan operacyjnego zabezpieczenia organizowanych w dniu 08.02.1970 r. w Pucku uroczystości kościelnych podpisany przez zastępcę Komendanta Powiatowego MO ds. SB w Pucku majora Sławomira Stegenta i Naczelnika Wydziału IV SB Komendy Wojewódzkiej MO w Gdańsku podpułkownika Aleksandra Świerczyńskiego z dnia 4 lutego 1970 r.

Serca Pana Jezusa (NSPJ) w Gdyni byli to TW o pseudonimach: „Zima”, „Szary”, „Spokojny”, „Piekarz”, „Szczera”. W Swarzewie, Władysławowie i Jastarni działali agenci „Kazik”, „Kowalski”, „Paweł” i „Brzozowski”. Jedynie z parafią św. Leona w Wejherowie był „problem”, albowiem SB nie posiadała tam żadnego kontaktu.

Gdańska SB dysponowała informacjami, że kazanie, mające rzekomo zawierać „szkodliwe akcenty polityczne”, wygłosi podczas głównych uroczystości ksiądz Hilary Jastak. Rozmowę profilaktyczną z duchownym miał przeprowadzić podpułkownik Stanisław Stawowski¹⁶. W ramach działań profilaktycznych postanowiono również uczulić władze administracyjne w Pucku oraz dyrekcję tamtejszych Zakładów Mechanicznych, iż jeden z elementów kościelnych uroczystości przewidywał zwiedzanie portu puckiego przez biskupów.

8 lutego w godzinach rannych bezpieka wysłała funkcjonariuszy do kościołów, w których przebywali biskupi. Gdyńskie parafie Najświętszego Serca Pana Jezusa i oo. Franciszkanów zabezpieczało czterech pracowników z Referatu SB Komendy Wojewódzkiej MO w Gdyni wyposażonych w dwa minifony¹⁷. Dwóch pracowników Referatu SB Komendy Powiatowej MO w Wejherowie SB z jednym minifonem skierowano do parafii św. Leona. Po jednym pracowniku z Gdyni i Pucka inwigilowało nabożeństwa w parafiach we Władysławowie, Swarzewie i Jastarni.

Od godziny 10.00 do 11.00 planowano zabezpieczyć fizycznie przybycie biskupów do plebanii w Pucku. Dwóch funkcjonariuszy z Wydziału IV SB Komendy Wojewódzkiej MO w Gdańsku miało zwracać uwagę na liczbę przybyłych biskupów, księży i zakonnic, na przemówienia powitalne oraz spisywać numery rejestracyjne samochodów używanych przez duchownych. Kolejnych dziewięciu pracowników SB skierowano do nagrywania wypowiedzi biskupa Kazimierza Kowalskiego i księdza Hilarego Jastaka oraz do „penetracji” terenów przykościelnych.

Planujący operację zamierzali utworzyć dwie grupy rezerwowe: jedną złożoną z siedmiu pracowników operacyjnych przebywających w Komendzie Powiatowej MO w Pucku w godzinach od 11.30 do 14.00, drugą złożoną z dziesięciu funkcjonariuszy mundurowych w tym dwóch oficerów operacyjno-dochodzeniowych gotową do działań w godzinach od 8.00 do 15.00, rezydujących w puckiej komendzie MO. Za sprawne przekazywanie i opracowanie informacji odpowiadali dyżurni – kapitan Krzysztof Adamski¹⁸ i porucznik Ryszard Berdys¹⁹, pełniący służbę w sekretariacie Wydziału IV SB Komendy Wojewódzkiej MO w Gdańsku.

¹⁶ Podpułkownik Stanisław Stawowski – I zastępca Komendanta MO ds. SB w Gdyni w latach 1967–1974.

¹⁷ Minifon – urządzenie nagrywające stosowane przez służby specjalne.

¹⁸ Kapitan Krzysztof Adamski – inspektor w Wydziale IV SB Komendy Wojewódzkiej MO w Gdańsku.

¹⁹ Porucznik Ryszard Berdys – inspektor w Grupie I Wydziale IV SB Komendy Wojewódzkiej MO w Gdańsku.

Kwestie techniczne pozostawiono funkcjonariuszom SB z Wydziału „T”²⁰ Komendy Wojewódzkiej MO w Gdańsku, których zadaniem było dostarczenie pracownikom operacyjnym siedmiu minifonów.

Przewidziano także zadania dla MO w Pucku. Zastępca Komendanta Powiatowego MO ds. SB w Pucku major Sławomir Stegent miał spotkać się z kierownictwem Komendy Powiatowej MO w Pucku i przedstawić szczegółowe zadania sprowadzające się m.in. do intensyfikacji „penetracji” terenu uroczystości w celu ewentualnego ujawnienia i likwidacji wrogich napisów, ulotek, zapewnienia bezpieczeństwa ruchu pieszego w czasie przejścia biskupów z plebanii do kościoła, rejestracji samochodów duchownych.

Kościelną uroczystość w Pucku zabezpieczało 38 oficerów operacyjnych i funkcjonariuszy mundurowych z Wydziału IV SB Komendy Wojewódzkiej MO w Gdańsku, Referatów SB w Pucku, Gdyni, Lęborku, Sopocie, Wejherowie i Komendy Powiatowej MO w Pucku, korzystających z czterech samochodów osobowych i wyposażonych w siedem minifonów.

Realizację planu powierzono majorowi Sławomirowi Stegentowi, zaś nadzór pełnił naczelnik Wydziału IV SB Komendy Wojewódzkiej MO w Gdańsku podpułkownik Aleksander Świerczyński²¹.

Krótki opis przygotowań безпеki do inwigilacji uroczystości unaocznia ogrom użytych środków niewspółmierny do realnego „zagrożenia”. Zgromadzenie takich sił świadczyło, że decydenci obawiali się, iż „impreza” religijna może przeistoczyć się w antysystemowy protest. Czynniki administracyjne zdawały sobie sprawę, iż mniejsze incydenty przeradzały się w masowe demonstracje w obronie księży, zakonników, dlatego również i przy okazji puckiego święta zamierzano kontrolować sytuację.

Uroczystości przebiegły w podniosłej atmosferze, bez żadnych zakłóceń. Pierwsze świętowanie rocznicy zaślubin Polski z Morzem Bałtyckim z 1920 r. w PRL-owskiej rzeczywistości możemy bez wątpienia przypisać inicjatywie Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego i przede wszystkim księdzu Hilaremu Jastakowi.

²⁰ Wydział „T” – jednostka organizacyjna Ministerstwa Spraw Wewnętrznych zajmująca się wspomaganiem działalności organów bezpieczeństwa państwa i porządku publicznego w zakresie techniki operacyjnej (podsluchy operacyjne, przeszukania, fotografia).

²¹ Podpułkownik Aleksander Świerczyński – naczelnik Wydziału IV SB Komendy Wojewódzkiej MO w Gdańsku.

Tekst źródłowy

Informacja z przebiegu uroczystości kościelnych w m. Pucku woj. gdańskie, które odbyły się w dniu 8 II 1970 r.²²

Dnia 8 lutego 1970 r. w Pucku odbyły się uroczystości kościelne z okazji 50-tej rocznicy zaślubin Polski z Morzem połączone z odpustem parafialnym ku czci św. Walentego.

Zasadniczą uroczystość, która odbyła się 8 II br. w kościele puckim²³ poprzedziły poranne kazania 6-ciu biskupów, którzy w okolicznych parafiach zatrzymali się na noc z dnia 7 II na 8 II br. i odprawili w tamtejszych kościołach msze św. biskup Jan Obląk²⁴ z diecezji warmińskiej dnia 8 II br. o godz. 7.45 celebrował mszę i wygłosił kazanie w kościele NSPJ w Gdyni przy ul. Batorego²⁵.

W przemówieniu swym wskazał na historyczność momentu zaślubin Polski z Morzem, odczytał fragment z pamiętników generała Hallera, wspominał o walce ludu kaszubskiego o polskość tych ziem wymieniając działacza kaszubskiego Abrahama²⁶ i jego rolę na konferencji w Wersalu. Poza tym wskazał na przemożną rolę Boga w uzyskaniu dostępu Polski do Morza. Niezależnie od tego bp Obląk poruszył również różne przywary narodu polskiego, które – jego zdaniem – doprowadziły Polskę do 130-letniej niewoli. Następnie podał, jako analogię dzisiejsze czasy, w których szerzy się pijaństwo, choroby weneryczne, chuligaństwo oraz prowadzona jest na szeroką skalę laicyzacja kraju.

Nieco później odwiedził ten kościół biskup Kowalski – ordynariusz diecezji chełmińskiej (przejeżdżał z Pelplina do Pucka), który spotkał się z wiernymi,

²² Materiał źródłowy znajduje się w Archiwum Akt Nowych w Warszawie w zespole Urzędu do Spraw Wyznań w teczcze „Działalność Kurii za lata 1970–1971” o sygnaturze AAN UdSW 125/316. Informacja została sporządzona przez kierownika Wydziału ds. Wyznań Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Gdańsku Józefa Szewczyka w dniu 10 lutego 1970 r.

²³ Parafia Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Pucku – parafia rzymskokatolicka należąca do dekanatu puckiego archidiecezji gdańskiej. Powstała około XII wieku.

²⁴ Jan Obląk (1913–1988) – polski biskup rzymskokatolicki, biskup diecezjalny warmiński w latach 1982–1988, zob.: Stanisław Achremczyk, *Biskup warmiński Jan Stanisław Obląk 1913–1988*, „Komunikaty Warmińsko-Mazurskie” 1991, nr 1–2, s. 117–124; Piotr Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce: Słownik biograficzny*, Warszawa 2000.

²⁵ Parafia Najświętszego Serca Pana Jezusa w Gdyni – parafia należąca do dekanatu Gdynia-Śródmieście archidiecezji gdańskiej. Powstała w 1949 r.

²⁶ Antoni Abraham (1869–1923) – działacz społeczny, zwany „królem Kaszubów”, propagator polskości, zob.: Władysław Pniewski, *Antoni Abraham (1869–1923): wielki patriota z ludu kaszubskiego: życie i zasługi w dziele odzyskania dostępu Polski do morza i uświadomienia narodowego ludu kaszubskiego*, Warszawa 1936; T. Bolduan, *Apostoł narodowej sprawy. O Antonim Abrahamie*, Gdańsk–Wejherowo 1970, Gdańsk 1974; tenże, *Trybun Kaszubów. Opowieść o Antonim Abrahamie*, Gdańsk 1989; T.T. Głuszko, *Abraham, twardy Kaszuba*, „30 dni” 2009, listopad–grudzień, 6 (86).

powiedział kilka słów na temat historii zaślubin Polski z Morzem oraz poświęcił sieci rybakom.

W parafii oo. Franciszkanów w Gdyni²⁷ przebywał biskup Julian Wojtkowski²⁸ z diecezji warmińskiej, który o godz. 8.00 dnia 8 II br. odprawił mszę i wygłosił 15 minutowe kazanie o treści religijnej. Jedynym akcentem o charakterze społeczno-politycznym była wzmianka o Abrahamie, który – zdaniem mówcy – odegrał wielką rolę w walce Polaków o dostęp do morza.

W parafii Władysławowo²⁹ dnia 8 II br. o godz. 7.30 odprawił mszę i wygłosił kazanie biskup Wilhelm Pluta³⁰ – administrator apostolski diecezji gorzowskiej. W kazaniu opowiadał o swojej przeszłości, podkreślił, że jest Ślązakiem, a ojciec jego był patriotą śląskim i walczył w Powstaniu Wielkopolskim. Nawiązując do obecnej cywilizacji i rozwoju techniki nawoływał do przestrzegania praw Bożych, które są jedyną gwarancją ustrzeżenia świata przed zbrodniami. Dla ilustracji niektórych swych tez podał przykład reżysera Polańskiego³¹ ganiąc go w pewnym sensie za jego twórczość.

W parafii Jastarnia³² o godz. 7.30 odprawił mszę i wygłosił kazanie biskup Jerzy Stroba³³ z diecezji gorzowskiej, w którym opowiadał o przebiegu zaślubin

²⁷ Parafia św. Antoniego Padewskiego w Gdyni – parafia rzymskokatolicka należąca do dekanatu Gdynia-Śródmieście archidiecezji gdańskiej. Powstała w 1949 r.

²⁸ Julian Wojtkowski – ur. 1927, polski biskup rzymskokatolicki, profesor doktor habilitowany teologii, biskup pomocniczy warmiński w latach 1969–2004, od 2004 biskup senior archidiecezji warmińskiej, zob.: *Jego Ekscelencja Ksiądz Biskup Prof. dr hab. Julian A. Wojtkowski, Doktor honoris causa Wydziału Teologicznego Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie*, red. J. Majka, Kraków 2009.

²⁹ Parafia Wniebowzięcia NMP we Władysławowie – parafia rzymskokatolicka należąca do dekanatu morskiego archidiecezji gdańskiej. Powstała w 1930 r.

³⁰ Wilhelm Pluta (1910–1986) – polski biskup rzymskokatolicki, administrator apostolski w Gorzowie Wielkopolskim w latach 1958–1972, biskup diecezjalny gorzowski w latach 1972–1986, sługa Boży Kościoła katolickiego, zob.: M. Kawczyński, *Pasterz i Przewodnik: doskonałość życia kapłańskiego według Sługi Bożego biskupa Wilhelma Pluty (1910–1986)*, Lublin 2007; D. Gronowski, *Bp Wilhelm Pluta: biografia*, Gorzów Wielkopolski-Zielona Góra 2015.

³¹ Roman Polański – ur. 1933, polsko-francuski reżyser, aktor, scenarzysta i producent filmowy, nagrodzony Oscarem za reżyserię filmu *Pianista*, zob.: P. Werner, *Polański: biografia*, Poznań 2014.

³² Parafia Nawiedzenia NMP w Jastarni – parafia rzymskokatolicka należąca do dekanatu morskiego archidiecezji gdańskiej. Powstała w 1842 r.

³³ Jerzy Stroba (1919–1999) – polski biskup rzymskokatolicki, biskup pomocniczy gnieźnieński skierowany do Gorzowa Wielkopolskiego w latach 1958–1967, biskup pomocniczy gorzowski w latach 1967–1972, biskup diecezjalny szczecińsko-kamieński w latach 1972–1978, arcybiskup metropolita poznański w latach 1978–1996, od 1996 arcybiskup senior archidiecezji poznańskiej, zob.: K.R. Prokop, *Biskupi Kościoła katolickiego w III Rzeczypospolitej*, Kraków 1998, s. 134–135; P. Nitecki: *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965–1999. Słownik biograficzny*, Warszawa 2000.

Polski z Morzem dokonanych przez generała Hallera, proboszczu parafii³⁴ i jego związkach z morzem /był przed wojną kapelanem na Darze Pomorza³⁵/ oraz o przywiązaniu ludu kaszubskiego do morza. Przypomniał Kaszubom aby wierni zostali swej opiekunce i patronce, którą jest św. Maria.

W parafii Swarzewo dnia 8 II br. o godz. 7.30 odprawił mszę i wygłosił kazanie biskup Ignacy Jeż z diecezji gorzowskiej. W swym wystąpieniu obok treści religijnych nawiązując następnie do puckich uroczystości podkreślił, że „Naród Polski od wieków walczył z zakonem krzyżackim o dostęp do Morza, aż wreszcie sprawiedliwości stało się zadość”. Następnie stwierdził, że nie ma w Polsce granic diecezji w zarządzaniu Kościołem, gdyż Kościół jest jeden – kościół zjednoczony.

W parafii p.w. św. Leona w Wejherowie³⁶ dnia 8 II br. w godzinach porannych celebrował mszę św. i wygłosił kazanie biskup Lech Kaczmarek³⁷ – sufragan diecezji gdańskiej. W wystąpieniu swym biskup Kaczmarek m.in. poświęcił sporo uwagi takiej postaci jak Abraham, podając go, jako przykład do naśladowania. Kazanie w sumie nie zawierało akcentów politycznych o treści negatywnej.

Główne uroczystości w Pucku rozpoczęły się przybyciem – zgodnie z planem – biskupów do miejscowej plebanii. O godz. 11.00 nastąpiło procesyjne przejście z plebanii przez ulicę na plac kościelny, a następnie do kościoła zgromadzonych biskupów, księży, zakonnic i pozostałych wiernych.

Procesja składała się z 10-ciu biskupów, w tym byli następujący biskupi: Kazimierz Kowalski, Zygfryd Kowalski³⁸ i Bernard Czapliński³⁹ z diecezji chełmińskiej, Edmund Nowicki⁴⁰ i Lech Kaczmarek z diecezji gdańskiej, Jan Obłąk

³⁴ Wojciech Kossak-Głównzewski (1904-1975) – polski duchowny katolicki, administrator parafii Nawiedzenia NMP w Jastarni w latach 1947-1972.

³⁵ Dar Pomorza – żaglowiec szkolny kupiony przez społeczeństwo Pomorza w 1929 r. dla Szkoły Morskiej w Gdyni. Obecnie jest to statek muzeum, pełni funkcję jednego z oddziałów Narodowego Muzeum Morskiego w Gdańsku. Ksiądz Wojciech Kossak-Głównzewski służył jako kapelan żaglowca w latach 1934-1939.

³⁶ Parafia św. Leona w Wejherowie – parafia rzymskokatolicka należąca do dekanatu Wejherowo archidiecezji gdańskiej. Powstała w 1957 r.

³⁷ Lech Kaczmarek (1909-1984) – polski biskup rzymskokatolicki, biskup pomocniczy gdański w latach 1959-1971, biskup diecezjalny gdański w latach 1971-1984, zob.: S. Bogdanowicz, *Lech Kaczmarek. Biskup Gdański*, Gdańsk 1994.

³⁸ Zygfryd Kowalski (1910-1995) – polski biskup rzymskokatolicki, biskup pomocniczy chełmiński w latach 1962-1991, w latach 1991-1995 biskup senior diecezji chełmińskiej, zob.: W. Wielgoszewski, *Zapaśnik Boży – ks. Zygfryd Kowalski*, „Niedziela. Głos z Torunia” 2008, 23 marca, nr 12(692).

³⁹ Bernard Czapliński (1908-1980) – polski biskup rzymskokatolicki, biskup pomocniczy chełmiński w latach 1948-1973, biskup diecezjalny chełmiński w latach 1973-1980, zob.: W. Wielgoszewski, *Świadek męczeństwa patrona diecezji toruńskiej*, „Niedziela. Głos z Torunia” 2007, 23-30 grudnia, nr 51-52(679-680).

⁴⁰ Edmund Nowicki (1900-1971) – polski biskup rzymskokatolicki, administrator apostol-

i Julian Wojtkowski z diecezji warmińskiej oraz Wilhelm Pluta i Jerzy Stroba i Ignacy Jeż⁴¹ z diecezji gorzowskiej.

Poza tym w grupie towarzyszącej biskupom było 23 księży i 6 kleryków. Liczba wiernych w procesji wynosiła ok. 1000 osób. W grupie tej znalazły się także zakonnice w liczbie 12 osób.

Grupa procesyjna wyróżniała się tym, iż obok chorągwi, obrazów i innych znaków kultowych i kościelnych, znalazła się w niej 40 osobowa delegacja wiernych z parafii NSPJ z Gdyni w strojach regionalnych w ubiorach rybaków z sieciami, oraz straż – przyboczna proboszcza Jastaka w przedziwnych strojach, w tym dwóch mężczyzn przebranych za ułanów XIX wieku. Miejscowi Kaszubi, a szczególnie kilkanaście kobiet przywdziało stroje kaszubskie. Były także orkiestry. Jedna miejscowa rekrutująca się z dzieci i druga z Gdyni /fanfarzyści/. Delegacja rybaków z Jastarni miała transparent z napisem „Błogosław Boże nasze polskie Morze”, natomiast delegacja z Gdyni „Nie ma Kaszub bez Polski, a Polski bez Kaszub”. Hasło tej treści widniało także na bramie powitalnej. Na cmentarzu przykościelnym przybyłych biskupów powitał mieszkaniec Pucka – Henryk Wiechciński – lat około 70, który przedstawił się jako weteran Batalionu Morskiego generała Hallera. Na zakończenie powitania wzniósł okrzyk „Niech żyją ekscelencje, nasi księża biskupi przywódcy duchowi. Naszym hasłem jest Bóg i Ojczyzna”. W tym momencie orkiestra zaczęła grać melodię znaną ostatnio w Polsce z tego, że śpiewają ją Niemcy m.in. na stadionach sportowych „Hoch soll er Leben”⁴². Obecni wierni zgodnie z tą melodią zaczęli śpiewać po polsku „Niech nam żyją”. Należy podkreślić, że Kaszubi z północnej części województwa gdańskiego na tę melodię śpiewają także litanię do NMP.

Następnie bp Kazimierz Kowalski w odpowiedzi Wiechcińskiemu podziękował mu za wdzięczność Bogu i Ojczyźnie. Z kolei dwoje dzieci recytowało dwa wiersze o treści hołdowniczej pod adresem biskupów, jako przywódców narodu.

Po powitaniu biskupów zebrani weszli do kościoła, gdzie później biskup Kazimierz Kowalski – ordynariusz diecezji chełmińskiej – dokonał odsłonięcia

ski w Gorzowie Wielkopolskim w latach 1945–1951, biskup koadiutor diecezji gdańskiej w latach 1951–1964, biskup diecezjalny gdański w latach 1964–1971, zob. S. Bogdanowicz, *Edmund Nowicki. Biskup Gdański*, Gdańsk 1998.

⁴¹ Kardynał nominat Ignacy Jeż (1914–2007) – polski biskup rzymskokatolicki, biskup pomocniczy gorzowski w latach 1960–1972, biskup diecezjalny koszalińsko-kołobrzeski w latach 1972–1992. Zmarł nagle w Rzymie 16 października 2007 r., na dzień przed ogłoszeniem jego nominacji kardynalskiej, zob.: *Ze śląskich doświadczeń. Ignacy Jeż biskup senior koszalińsko-kołobrzeski*, w: *Z tej Ziemi. Śląski kalendarz katolicki na rok 1993*, Katowice 1992, s. 55–58, „Kardynał elekt Ignacy Jeż”, <http://www.diecezjakoszalin.pl/kardynał-elekt-ignacy-jez> [dostęp: 3 IV 2017 r.].

⁴² Niemiecka przyśpiewka odpowiadająca polskiemu „Sto lat”.

tablicy pamiątkowej o następującej treści: „50 rocznica zaślubin Polski z Morzem dokonyanych w Pucku przez generała Józefa Hallera 1920 – 10 luty – 1970 r.”

Następnie rozpoczęła się msza celebrowana przez ordynariusza diecezji gdańskiej – biskupa Edmunda Nowickiego. We mszy uczestniczyło około 2000 osób.

Kazanie główne wygłosił ksiądz prałat Hilary Jastak – proboszcz parafii NSPJ w Gdyni⁴³.

Na początku, po wymienieniu nazwisk biskupów biorących udział w uroczystości ksiądz Jastak przypomniał datę 10 lutego 1920 r., kiedy to po latach niewoli, odrodzone wojsko polskie doszło do Bałtyku i w starym mieście polskim Pucku, które pamięta wielu królów polskich, generał Haller w otoczeniu generalicji, biskupów, duchowieństwa i tłumnie przybyłych Kaszubów, dokonał aktu zaślubin Polski z morzem. Następnie ksiądz Jastak dał rys historyczny Pomorza i Kaszubszczyzny, akcentując patriotyzm ludu i jego walkę z prześladowaniami kościoła katolickiego i polskości przez Bismarcka⁴⁴. Wymienił nazwiska zasłużonych dla kaszubszczyzny ludzi: Ceynowy⁴⁵, Derdowskiego⁴⁶, Majkowskiego⁴⁷ oraz Antoniego Abrahama pochodzącego z Pucka, który bronił interesów Pomorza w traktacie wersalskim, a którego 100 letnia rocznica urodzin właśnie się zbliża.

Ksiądz Jastak wskazał na ożywioną działalność pomorskich i kaszubskich towarzystw ludowych, które w tych czasach skutecznie przeciwstawiały się wpływom i naciskom germanizacyjnym broniąc polskości i katolicyzmu. Lud był wówczas i jest dziś przekonany, że ojczyznę Polską można kochać całym sercem i całą duszą tylko wówczas jeżeli całą miłością kocha się kościół święty bo kościół i Polska tak się zespoliły i zrosły, że stanowią jedno dzieje i jedno ciało – stwier-

⁴³ Treść kazania – Archiwum Diecezjalne w Pelplinie, Akta Ordynariatu Ks. Bp. Kazimierza Józefa Kowalskiego 1945–1972, 101.

⁴⁴ Otto von Bismarck (1815–1898) – niemiecki polityk, premier Prus (1862–1873, 1873–1890), kanclerz Rzeszy w latach 1871–1890 zwany Żelaznym Kanclerzem.

⁴⁵ Florian Ceynowa (1817–1881) – pierwszy kaszubski działacz społeczny i narodowy, pisarz, publicysta, badacz folkloru i języka kaszubskiego, twórca pisowni kaszubskiej i pierwszych kaszubskich utworów literackich, zwany budzicielem Kaszub, zob.: L. Roppel, *Florian Ceynowa, twórca regionalizmu kaszubskiego*, Gdańsk 1967; J. Karnowski, *Dr Florian Ceynowa*, Gdańsk 1997; I. Pieróg, *Florian Stanisław Ceynowa – życie i działalność*, Toruń 2009; *Życie i działalność Floriana Ceynowy (1817–1881)*, red. J. Borzyszkowski, Gdańsk 2012.

⁴⁶ Hieronim Derdowski (1852–1902) – poeta kaszubski, wydawca prasy emigracyjnej w USA. Autor powiedzenia: „Nie ma Kaszub bez Polonii, a bez Kaszub Polski”, oraz *Marsza Kaszubskiego*, zob.: S. Janke, *Derdowski*, Gdańsk 2002; *O życiu i twórczości Hieronima Derdowskiego (1852–1902)*, red. J. Borzyszkowski, Gdańsk 2004.

⁴⁷ Aleksander Majkowski (1876–1938) – kaszubski działacz społeczny i polityczny, pisarz, dziennikarz, przywódca Towarzystwa Młodokaszubów, prezes Zrzeszenia Regionalnego Kaszubów, zob.: *Życie i twórczość Aleksandra Majkowskiego*, red. J. Borzyszkowski, Wejherowo–Gdańsk 1996; J. Borzyszkowski, *Aleksander Majkowski (1876–1938)*, Gdańsk–Wejherowo 2002.

dził Jastak. Lud kaszubski żywi szczególną cześć dla Matki Niepokalanej, gdyż na terenie naszych pomorskich diecezji istnieje aż 35 miejsc pielgrzymkowych jej poświęconych. Ksiądz Jastak następnie podkreślił zasługi dla Pomorza biskupów Okoniewskiego⁴⁸, Dominika⁴⁹ i Kazimierza Kowalskiego przypominając, że ten ostatni, gospodarz dzisiejszej uroczystości był uczestnikiem Powstania Wielkopolskiego. Jastak apelował do rodziców katolickich, aby wychowywali dzieci w wierze świętej i miłości do Ojczyzny i polskiego Morza oraz szacunku i pamięci dla ludzi, którzy złożyli ofiarę za Ojczyznę. Hołd należy dziś oddać obrońcom Pomorza, Helu, Gdyni, Westerplatte, i powstańcom Warszawy, żołnierzom idącym szlakiem Dąbrowskiego przez piaski libijskie, Tobruk i Monte Cassino oraz z dalekich mierzwi Rosji poprzez Witebsk, Smoleńsk, którzy szli do Ojczyzny niosąc wolność tysiącom i milionom – powiedział dosłownie Jastak. Należy oddać hołd więźniom obozów koncentracyjnych Oświęcimia, Dachau, Stutthofu i innych, którym był również składający w tej chwili właśnie ofiarę Bogu biskup gdański Edmund Nowicki.

Ksiądz Jastak zakończył swoje kazanie przypomnieniem, że w dniu dzisiejszym parafia pucka obchodzi również święto swojego patrona św. Walentego i powołał się na przykład tego świętego w dążeniu do Boga i doskonałości katolickiej.

Po zakończeniu uroczystej sumy biskupi udzielili zbiorowego błogosławieństwa a następnie zakończono uroczystości odśpiewaniem „Te Deum”.

W sumie, choć pogoda dopisała, uroczystości puckie nie zgromadziły tłumów jak zakładali to początkowo organizatorzy. Razem wzięło w nich udział około 3000 osób w tym ok 20% dzieci i młodzieży. Raziła niska liczba księży.

Frekwencja podczas nabożeństw rannych z udziałem biskupów nie odbiegała od przeciętnej w dni świąteczne.

W dekoracji placu kościelnego użyto flag biało-niebieskich i biało-żółtych. Słupy z flagami utworzyły rodzaj szpaleru, nad którym rozpięto sieci rybackie. Z wieży kościoła zwisała flaga biało-czerwona. Podobną flagę o barwach narodowych wywieszono nad wejściem do plebanii. Na murze kościoła, w gablocie za szkłem, wywieszono kilka zdjęć w tym fotografię generała Hallera, zdjęcie z uroczystości w 10-tą rocznicę zaślubin Polski z Morzem itp.

⁴⁸ Stanisław Okoniewski (1870–1944) – polski biskup katolicki, biskup chełmiński w latach 1926–1939, zob.: Bogdan Soleccki, *Biskup Stanisław Wojciech Okoniewski*, w: *Informator Pelpliński*, <http://historyczny.pelplin.pl/biskup-stanislaw-wojciech-okoniewski/> [dostęp: 20 IV 2017 r.].

⁴⁹ Konstantyn Dominik (1870–1942) – biskup pomocniczy diecezji chełmińskiej w latach 1928–1939, pierwszy biskup Kaszub w odrodzonej Polsce, sługa Boży Kościoła katolickiego, zob.: J. Samp, *Ksiądz biskup Konstanty Dominik – jego służba w Kościele a kultura rodzima*, Pelplin 1984; H. Ormiński, *Sługa Boży Ksiądz Biskup Konstantyn Dominik*, Kartuzy 1986.

Domy prywatne w okolicy kościoła dekoracji nie posiadały. Megafonizacji stałej nie było, posługiwano się głośnikiem przenośnym, bateryjnym o małej mocy.

Przy wejściu na teren przykościelny płonęły dwa znicze.

Uroczystość miała przebieg spokojny i nie zanotowano żadnych zakłóceń porządku publicznego. Odstępstw od wydanych decyzji przez Wydział Spraw Wewnętrznych Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Pucku nie stwierdzono.

Biskupi po sumie wzięli udział w wydanym przez proboszcza obiedzie, po czym w godzinach 14-16-ta opuścili Puck.

Nie stwierdzono by schodzili – jak to planowano – nad brzeg morza (zatoka zamrznięta jest na dużej powierzchni).

Sporządził:
Jan Szewczyk